

Základní škola sv. Voršily v Olomouci
Aksamitova 6, 772 00 Olomouc

**Vypálení Javoříčka z pohledu historiků
a z pohledu pamětníka**
Absolventská práce

Autor: Dorota Ingrová

Třída: IX.

Vedoucí práce: Mgr. Martin Nešpor

Olomouc 2019

Děkuji paní Anežce Suchánkové za poutavé vyprávění a za návštěvu naší školy.
Práci věnuji především jí, zavražděným javoříčským mužům a také všem, kteří
v Javoříčku ztratili své blízké.

Olomouc 26. května 2019

.....

OBSAH

ÚVOD	4
KAPITOLA I – Vypálení Javoříčka	5
1 Oficiální verze	5
2 Osobní zážitek pamětníka	5
KAPITOLA II – Možné příčiny vypálení Javoříčka	8
1 Vyvraždění rodiny lesníka Othmara Victory	8
1.1 Oficiální verze	8
1.2 Verze pamětníka	10
1.3 Komunistická verze	10
2 Partyzánská činnost v okolí Javoříčka	12
3 Pokus o zabezpečení ústupové cesty	13
ZÁVĚR	14
POUŽITÁ LITERATURA	15
RESUMÉ	16
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	17

ÚVOD

Před deseti lety jsme se s rodiči přestěhovali do městské části Nemilany. Zde jsem se seznámila s velmi milou starou paní Anežkou Suchánkovou. Jednou, když u nás byla na návštěvě, mi vyprávěla o svém životě, že se narodila v Javoříčku a jak se později dostala do Nemilan.

Když jsme letos v dějepise začali probírat druhou světovou válku a mimo jiné i vypálení Javoříčka, hned jsem si na její vyprávění vzpomněla. Také jsem se začala se o toto téma více zajímat.

Javoříčko, obec ležící na Litovelsku, bylo vypáleno 5. května 1945 (pouhé tři dny před koncem války). Nacisté zde zabili celkem 38 mužů a chlapců. Proto bývá často označováno jako „moravské Lidice“. Proč ale k vypálení došlo, není dodnes zcela jasné.

Domluvila jsem si schůzku s paní Suchánkovou, která tuto hroznou událost prožila jako dvanáctiletá dívka, a dozvěděla jsem se spoustu nových a zajímavých informací, které předkládám spolu s oficiálními historickými výzkumy ve své absolventské práci.

KAPITOLA I – Vypálení Javoříčka

1.1 Oficiální verze

Dne 5. května 1945, kolem 8. hodiny ranní, vyrazilo německé komando pod vedením Egona Lüdemanna z Bouzova směrem k Javoříčku. Před devátou hodinou nacisté obklíčili obci. Ženy a děti vyhnali do lesa, muže a chlapce nad 15 let postříleli.

Zabili celkem třicet osm mužů. Nejmladšímu bylo čerstvě patnáct, nejstaršímu sedmdesát šest let. Krutému osudu neunikli ani ti muži, kteří byli v obci na návštěvě nebo za prací. Avšak pár mužů z Javoříčka masakr přežilo. Některým se podařilo utéct potokem, někteří se ukryli, jeden mladík využil chvilky nepozornosti a schoval se mezi mrtvé. Taktéž se zachránili ti, kteří byli zrovna mimo vesnici.

O půl desáté dopoledne Němci zapálili první dům. Používali pancéřové pěsti, fosforové bomby, do dalších stavení vhazovali po vytlučení oken granáty. Z původního počtu třiceti čtyř domů zůstala stát pouze škola, kaplička, jedna stodola a jeden obytný dům.

Po třinácté hodině Němci odjeli zpět na Bouzov a poté do Olomouce.

V pondělí 7. května se konal společný pohřeb všech obětí. Přeživší obyvatelé byli buď na čas ubytováni v místní škole, bydleli u příbuzných v okolí, nebo našli dočasný azyl v rodinách, které jim nabídly pomoc. Ve středu 9. května dorazili na Bouzov první vojáci Rudé armády. Po válce mnoho z Javoříčských dostalo v Nemilanech domek po vysídlených Němcích.

1.2 Osobní zážitek pamětníka

Paní Suchánková se narodila na Bouzovsku v obci Javoříčko. Zde žila až do doby, kdy byla obec vypálena. Tehdy jí bylo pouhých dvanáct let, ale ten den si vybaví i dnes zcela přesně.

V sobotu 5. května 1945 ráno paní Suchánková (tehdy ještě Zapletalová) společně s maminkou a mladší sestrou doma uklízely. Podle fotografií, které mi

ukazovala, byl jejich dům hned u silnice a ve vedlejším domě bydlili jejich sousedé Malínkovi. Najednou od Malínků vyběhla snoubenka jednoho z jejich synů. Byla to Ukrajinka, se svým snoubencem se seznámili v Berlíně na nucených pracích. Volala k domu Zapletalových: „Tetinko, pojdte rychle pryč, musíme všichni pryč! Honem pryč, já to znám!“ Asi už něco podobného zažila na Ukrajině, ale na to se jí neptali, nebyl čas.

Maminka Zapletalová popadla jejich nejmladšího (tehdy tříletého) brášku, obě sestry si přes sebe přehodily jenom svetřík a vyběhly ven. To bylo kolem deváté hodiny ráno.

Když vyběhli ven na ulici, všude kolem stáli vojáci s kulometry. Javoříčko bylo již obklíčené. Všude pobíhal bučící dobytek a jiná zvířata. Mnohá zvířata však shořela ve chlévech. Celá vesnice byla v plamenech. Vojáci do domů rozbitými okny házeli granáty a stříleli pancéřovými pěstmi.

Při útěku se Zapletalovi schovávali v příkopě. „Báli jsme se, plakali a modlili se. Vždy, když začal hořet další barák, vyvalil se černý dým,“ líčila paní Suchánková. I jejich dům vyletěl do povětří.

Sestry se svou matkou a mladším bratrem vyvázly bez zranění. Méně štěstí měla ale rodina, která u nich koncem války žila v podnájmu. Podnájemníci byli známí otce paní Suchánkové. Přistěhovali se z Olomouce-Neředína. Bydleli u letiště a báli se, že jej budou bombardovat. Jejich babička toho dne utíkala společně s nimi. V náruči držela malého chlapce, asi dvouletého. Němci ji postřelili do ramene ruky, na které chlapce nesla.

Paní Suchánková si také vybavuje, že vojáci, kteří v obci vraždili, byli mladí kluci, Němci. Někteří z nich dokonce dělali, že je nevidí. I díky tomu se několika lidem podařilo z vesnice utéct.

Otec paní Suchánkové měl toho dne nesmírné štěstí. Ráno se ještě dohadoval s její maminkou, že pojedou do Luké (sousední vesnice) do obchodu pro maso. Maminka ale chtěla, aby nejdříve pořezal dřevo. Nakonec otec přišel zhruba za půl hodiny zas za maminkou a řekl, že nejprve pojedou, že pak už maso nebude. Toto rozhodnutí mu s největší pravděpodobností zachránilo život. Když společně se svým dalším synem (tehdy devítiletým) dojeli do Luké, rodinný přítel otcí řekl, ať se domů nevrací. Otec se schoval do hromady klestí na zahradě jejich

příbuzných. U nich se také celá rodina večer sešla.

Podle paní Suchánkové byl možná u vypálení také Othmar Victora. Někdo z obyvatel ho tam prý viděl. Tato informace se pak dále mezi přeživšími udržovala.

Několik dní poté se už zbytek javoříčských obyvatel mohl vrátit zpět do své rodné obce. Byli ubytováni ve škole. Tatínek paní Suchánkové chtěl opravit jejich dům, ale nedovolili mu to. Po válce získali dům v Nemilanech po odsunutých Němcích. Takto se do Nemilan dostalo více javoříčských rodin.

KAPITOLA II – Možné příčiny vypálení Javoříčka

1 Vyvraždění rodiny lesníka Othmara Victory

1.1 Oficiální verze

Othmar Victora byl německý občan, příslušník SS a později lesní správce bouzovského panství. Do javoříčské hájovny se přistěhoval v roce 1944 společně se svou ženou Hilde (ta pocházela z Traiskirchenu u Vídně) a dcerou Hanellore. Zde se jim ještě narodil syn Manfred. Pan Victora mezi místními obyvateli moc oblíbený nebyl, zato paní Victorová se dokonce naučila plynule česky a lidé ji měli v oblibě.

Poněkud blíže se s Hildou spřátelil Adolf Pospíšil, přestože žil se svou ženou Boženou a měli spolu ročního syna. Pospíšil vlastnil v Javoříčku hotel. O jejich vztahu se vědělo ještě před tím, než byl Othmar Victora dne 15. února 1945 převelen do Durynska. Boženu Pospíšilovou to pochopitelně velmi trápilo. Hájovnu po Victorově odjezdu také často navštěvovali partyzáni, které Victorová podporovala.

V podvečer 9. dubna 1945 přišly do Javoříčka dvě skupiny partyzánů. První skupina (Andrej Fursenko, Adolf Pospíšil, Josef Hňoupek) se zastavila v hájence. Poté jeli do Litovle vyzvednout deset vlasovců, kteří se k nim chtěli přidat.

Druhá skupina (Naděžda Ivanovová, Grigorij Semjovič Litviško, Glucharev, Vincenc Blažek) šla k Boženě Pospíšilové. Ta si stěžovala na paní Victorovou a na to, že k ní chodí její muž. Zřejmě je také pohostila nějakým alkoholem. Ivanovová a Litviško jí slíbili, že už to s Victorovou „nějak vyřídí“. Když skupina (ovšem už bez Gluchareva) v čele s opilým Litviškem vyrazila k hájovně paní Pospíšilová za nimi ještě volala: „Proboha, co jsem to provedla? Vraťte se!“ Ale to už bylo pozdě.

Mezitím první skupina dorazila na okraj Litovle, kde setkali s Václavem Dostálem. Ten jim sdělil, že Němci odhalili úmysly vlasovců (národností Arménců) a osm z deseti pro jistotu odzbrojili. Fursenko (velitel javoříčských

partyzánů) rozhodl, že s sebou vezmou jen ty dva, kterým zbraně zůstaly. Pak to vzali přes Hvozdeček, kde se zastavili u jedné rodiny, která je podporovala.

Grigorij Litviško, Ivanovová a Blažek byli tou dobou už v hájence. Litviško dostal strach z toho, že se první skupina dlouho nevrací. Fursenko předem ohlásil návrat před jedenáctou večer. Tak to odhadl, když všechno půjde dobře a nikde se nezdrží. Proto Litviško obvinil Victorovou, že je udala na olomouckém gestapu. Položil na stůl hodinky a pistoli s tím, že pokud se do půlnoci nevrátí, tak ji zastřelí. Victorová seděla u kamen, hlavu v dlaních.

Jakmile odbila půlnoc, Litviško Hildu Victorovou zastřelil. Poté šel do pokojů a zastřelil i její dvě spící děti Hanellore (4 roky) a Manfreda (necelé 2 roky). Litviško přikázal vzít potraviny a zapálit dům, protože chtěl zničit důkazy svého ohavného činu. Pak se Litviško a ti dva partyzáni vrátili zpět do domu Boženy Pospíšilové.

Když se konečně vrátilo auto z Litovle, dorazili do domu Pospíšilových i Litviško, Naděžda, Blažek společně s dvěma Armenci. Litviško začal ty Armence vyslýchat. Řekl jim, že jsou zrádci, a zastřelil je. Václav Dostál se jich marně snažil zastat. Litviško ho také zabil.

Pozdě v noci přijel z Javoříčka do Veselíčka (sousední vesnice) na kole pan Malínek (soused paní Suchánkové), že v Javoříčku hoří hájenka. Nastal poplach. Několik dobrovolných hasičů vyjelo k Javoříčku. Všude byla tma, protože za protektorátu nesmělo svítit veřejné osvětlení.

Když už se blížili k hájovně, najednou se někdo vynořil ze tmy, zastavil hasičům koně a křikl: „Wohin?“ Hasiči si mysleli, že mluví s Němci, a tak odpověděli taky německy. V příkopě byli schovaní další dva partyzáni. Ti, když uslyšeli německou odpověď, vystřelili tím směrem a zabili pana Malínka, starostu Veselíčka. Všichni ostatní hasiči seskákali ze stříkačky a rozutekli se.

Nakonec se hájovnu přeci jen podařilo uhasit. Za své činy nebyl Grigorij Litviško velením skupiny Jermak nikdy potrestán.

1.2 Verze pamětníka

Paní Suchánková se k vraždě Hildy Victorové vyjádřila takto: „*Nemůžu říct, že to byli ti, nebo ti. Scházeli se v té hájence všichni. A pak najednou tam v noci hořelo. Přijeli hasiči a můj tatínek to chtěl jít hasit, ale oni ho tam nechtěli pustit, že prostě ne. Byli to dva muži oblečení v kožených kabátech a měli dva psy, vojenské čepice a německy mu řekli, ať jde pryč. (Můj tatínek uměl trochu německy, protože cestoval po světě, ale ne dobře.) Tatínek se vrátil domů, nešel hasit. Takže u toho nikdo z naší rodiny nebyl.*

Až se to stalo, tak jsme věděli, že teda vyhořela hájenka, že umřela toho esesmana žena a i jeho malý děti, který spaly, a dokonce i ve spaní je zastřelili. A jak zastřelili i toho hasiče, tak se to nehasilo. Oni to zakázali víc lidem, to jít hasit. Po tom se teda nic nedělo, jenom se o tom mluvilo.

No a pak byl klid a najednou v květnu jsme se probudili a tam stáli prostě vojáci s kulometama. My jsme nevěděli, co se bude dít vůbec. Dobytek nějaký už běhal po vesnici, krásy teda.“

Pak paní Suchánková pokračuje ve svém vyprávění o tom, co zažila 5. května. Na závěr ještě dodává: „*Já to jako nevím, kdo to udělal v tom dubnu, jestli to byli partyzáni, Němci, nebo Češi. Scházeli se tam všichni. Kdo to byl, to do dneška nevím. Historie je trochu jiná, ale to tedy nebudu komentovat.“*

1.3 Komunistická verze

Vladimír Hořínek ve své publikaci *Javoříčko – Moravské Lidice*, vydané v roce 1969, líčí onu situaci takto: „*Převzetí zbraní v Litovli byla léčka a Fursenko tuto zradu a past prohlédl. Proto byl Václav Dostál a dva vlasovci odvezeni Pospíšilovým autem do Javoříčka a tam zneškodnění.“*

A jak tedy vysvětluje smrt Hildy Victorové a jejích dětí? „*Z účasti na záludně připravované léčce na partyzány v Javoříčku byla mylně obviněna také manželka lesního správce Othmara Victory, která s javoříčskými partyzány sympatizovala. Kvůli zločinné a podlé léčce ze strany fašistů přišla i ona se dvěma dětmi o život. Myslivna, kde s dětmi bydlela, byla zapálena, avšak zásahem*

občanů zcela neshořela...“ O dalších obětech té noci se autor ve své knize vůbec nezmiňuje.

V roce 1985 vyšla další publikace *Javoříčko varuje*. Autorem je František Lón. Ten je ve své knize poněkud objektivnější a připouští, že vražda Hildy Victorové byl tragický omyl, ale též se nezmiňuje o ostatních obětech té noci.

V obou knihách bychom dále našli i spoustu dalších nepřesností.

2 Partyzánská činnost v okolí Javoříčka

Druhým pravděpodobným důvodem vypálení obce mohla být rozsáhlá partyzánská činnost skupiny Jermak-Fursenko. Tato patnáctičlenná skupina seskočila padáky 30. září 1944. Jejím úkolem bylo řídit partyzánskou činnost v oblasti Drahanské vrchoviny a Prostějovska. Tato činnost zahrnovala např. přerušování vlakových kolejí a elektrického vedení, ostřelování německých vojenských aut nebo získávání zbraní.

Od poloviny února 1945 se Javoříčko stalo jednou z partyzánských základen. Partyzáni tu našli útočiště u rodin Václava Vlčka, Josefa Zapletala nebo také v hájovně Othmara Victory. V Javoříčku a širším okolí došlo v prvních měsících roku 1945 k 18 partyzánským akcím – dva se odehrály v lednu a v únoru, tři v březnu a třináct (!) v dubnu. Častá přítomnost partyzánů v Javoříčku a okolních vesnicích byla koncem války zřejmá. Olomoucké gestapo o ní nepochybně vědělo.

Snad poslední kapkou v pomyslném poháru trpělivosti mohly být události v předvečer vypálení Javoříčka. V pátek 4. května přijela na hrad Bouzov část protipartyzánského oddílu ZbV 43 pod vedením Egona Lüdemanna. Lüdemann chtěl ještě toho dne zjistit přítomnost partyzánů v okolí. Použil k tomu svou osvědčenou taktiku. Poslal do terénu skupinu mužů v civilu hovořících rusky (nebo také ukrajinsky, polsky, česky), kteří se vydávali za partyzány. Asi v devět hodin večer zaklevalo dvacet „falešných“ partyzánů na dveře jednoho stavení pod Bouzovem. Vyptávali se na partyzány. Když se nic nedozvěděli, vyzvali jistého studenta Zdeňka, aby je zavedl k Javoříčku. Okolo 22. hodiny se u mostu v Javoříčku střetla tato skupina s pravými partyzány a ztratila tři muže.

Egon Lüdemann si ještě v noci ze 4. na 5. května vyžádal posily z Konice, Litovle a pravděpodobně i z Olomouce, takže měl 5. května ráno k dispozici 225 mužů.

Důležité je ještě zmínit vyhlášku z 3. května 1945. Ta platila i pro okres Litovel a oznamovala, že za každého mrtvého německého vojáka bude zastřeleno 10 osob z řad místního obyvatelstva...

3 Pokus o zabezpečení ústupové cesty

Snad posledním možným důvodem vypálení Javoříčka mohla být jakási snaha o zabezpečení jediné ústupové cesty německých jednotek na západ, ve směru Olomouc-Litovel-Svitavy. Vypálení obce by také mohlo posloužit jako drsná výstraha všem, kdo by chtěli ústupu bránit.

ZÁVĚR

Dodnes není nade vši pochybnost dokázáno, proč bylo vypáleno zrovna Javoříčko. Po tolika letech není vůbec snadné se dobrat skutečné pravdy. Čtyřicet let se o tom, co se stalo v noci z 9. na 10. dubna 1945, nesmělo otevřeně mluvit. Skoro všichni pamětníci už zemřeli. Já jsem však měla to štěstí a mohla si o událostech v Javoříčku nechat povyprávět od poslední pamětnice, která si to ještě zřetelně pamatuje. Protože, jak sama řekla, všichni starší už jsou po smrti a všichni mladší tenkrát byli ještě malými dětmi.

Tento úžasný zážitek jsem nemohla nechat jen pro sebe. Proto jsem pozvala paní Anežku Suchánkovou k nám do školy, aby mohla obohatit svým příběhem i mé spolužáky. Myslím si, že se beseda povedla na výbornou hlavně díky velké ochotě paní Suchánkové. Tímto bych jí chtěla moc poděkovat za její vstřícnost, všechny mé návštěvy a hlavně za to, že mi zcela otevřeně vyprávěla o svém životě.

Stále však zůstává několik nezodpovězených otázek. Například by mě zajímalo, proč Hilda Victorová zůstala sama s dětmi v hájovně uprostřed lesů, které byly plné partyzánů, proč neodjela někam, kde by pro ně bylo více bezpečno? Kdyby vypálení Javoříčka byla msta za vraždu paní Victorové a jejich dětí, proč by mezi tím a vypálením Javoříčka byl tak dlouhý časový odstup?

Zajímavá je také verze paní Suchánkové. Jak by se dali vysvětlit muži v kožených kabátech, kteří nechtěli tatínka paní Suchánkové pustit hasit hájenku?

Pokud nepomohou dosud neznámé prameny nebo nové výpovědi (což není pravděpodobné), zůstane v příběhu vypálení Javoříčka i nadále několik bílých míst a otazníků.

Myslím si, že bychom si zejména dnes měli vážit míru. Neměli bychom zapomenout, jak může být válka strašná, a soucítit s těmi, kteří podobnými zly války mohou procházet i v současnosti.

POUŽITÁ LITERATURA

1. Audionahrávka vyprávění pamětnice Anežky Suchánkové. Datum pořízení 19. 5. 2019. Soukromý archív autorky.
2. DITRYCH, Břetislav. *Proč Javoříčko?* 1. vyd. Štítý: Nakladatelství Pavel Ševčík-Veduta, 2015. 282 s.
3. HOŘÍNEK, Vladimír. *Javoříčko-Moravské Lidice*. 5. vyd. Olomouc: Okresní výbor Čes. svazu protifašistických bojovníků, 1971. 30 s.
4. LÓN, František. *Javoříčko varuje*. 1. vyd. Olomouc: OV ČSPB, 1985. 37 s.
5. POLÁČEK, Michal. *Pod palbou prchaly hořícím Javoříčkem*. Mladá fronta dnes, 2015, roč. 26, č. 106, s. 12.
6. JAKL, Tomáš. *Vypálení obce Javoříčko 5. května 1945*. Citováno 25. 2. 2019. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/vypaleni-obce-javoricko-5-kvetna-1945/>.

RESUMÉ

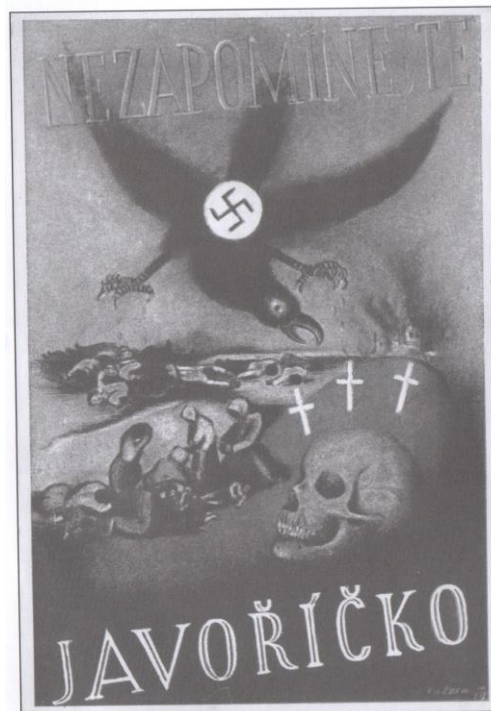
In my paper I try to describe a war massacre that happened on May 5th 1945. The Nazi soldiers attacked a Moravian village Javoricko at the very end of the World War II. They killed 38 men and boys over 15 years old and burned the village. Particularly I focused on possible reasons for the war crime.

My motivation for such work came when I met Mrs Anezka Suchankova. She is our neighbour and, at the same time, one of the last living survivors of that massacre. Therefore, I organized a meeting with her in our school, too. We could experience that part of history from another point of view. I found interesting that, in some aspects, narration of Mrs Suchankova was different from the official historical facts.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obr. 1 – Hilda Victorová s dětmi

Obr. 2 – Dobový pohled

Obr. 3 – Hrad Bouzov na dobové pohlednici

Obr. 4 – Andrej Fursenko

Obr.5 – Hrad Bouzov na dobové fotografii

Obr. 6 – Egon Lüdeman

Obr. 7 – Příslušníci Lüdemanova komanda

Obr. 8 – Partyzáni na konci války

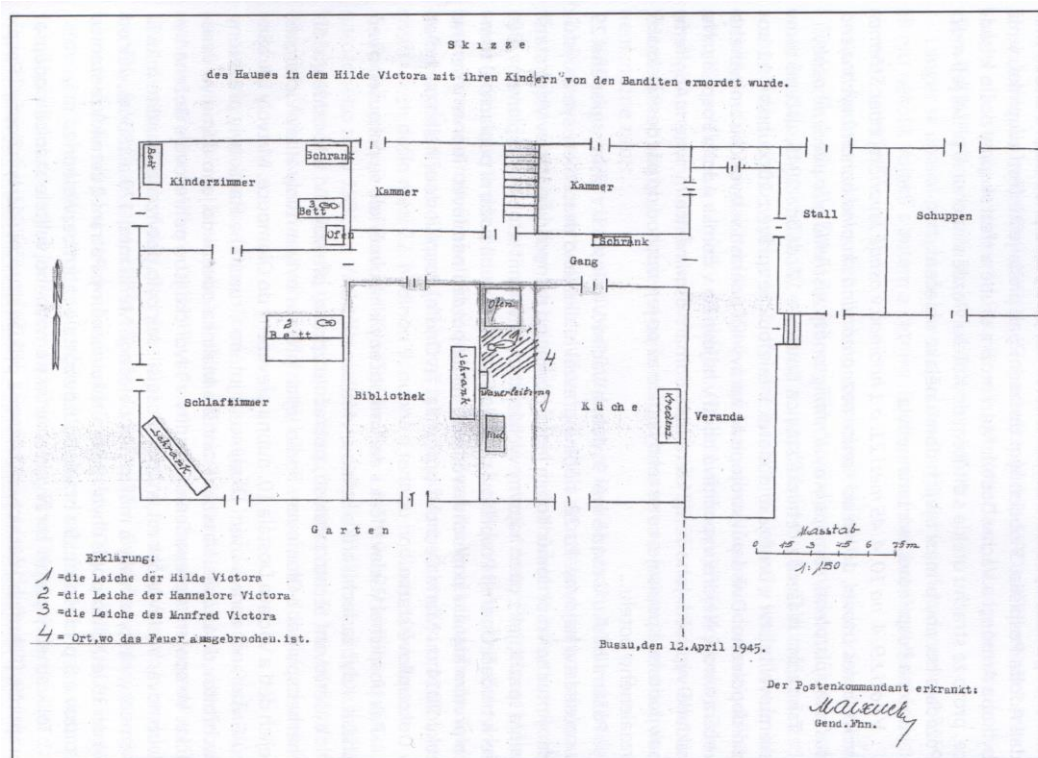
Obr. 9 – Galerie obětí vypálení Javoříčka

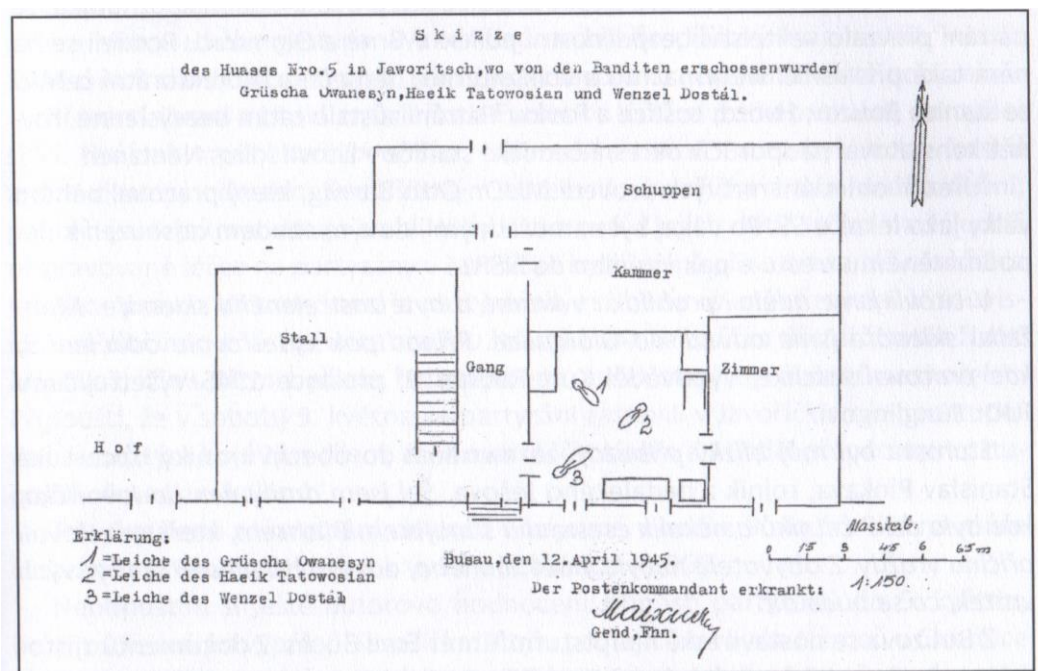
Obr. 9 a 10 – Dům rodičů
paní Suchánkové před
5. květnem 1945 a po něm

Nákresy čtenníků z četnické stanice v Bouzově z šetření 12. 4. 1945

Obr. 11 – Hájovna, kde byla zastřelena Hilda Vitorová s dětmi

Obr. 12 - Dům číslo 5, kde Grigorij Litviško zastřelil dva Arménce a Václava Dostála

Obr. 13 – Paní Anežka Suchánková jako mladé děvče před javoříčskou školou (sedící první zprava)

Obr. 14 – Paní Anežka Suchánková na besedě v ZŠ sv. Voršily v Olomouci (17. 5. 2019)